

ლეონარდო
დეკაპრელევიჩი

ბიობიბლიოგრაფია

ЛЕОНАРД
ДЕКАПРЕЛЕВИЧ

БИОБИБЛИОГРАФИЯ

★ 2000000000 ★

★ МЕШНИЕРЕБА ★

Леонард
Декапрелевич

(1878 - 1959)

Биобиблиография

Издательство «Мецниереба»
Тбилиси

1987

ლეონაძე
შეპყელოვიძე

(1878 - 1959)

ბიობიბლიოგრაფია

გამომცემლობა «მეცნიერება»
თბილისი

1987

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტის ლ. დეკაპრელევიჩის ბიობიბლიოგრაფია მოიცავს 1918-1983 წლების მასალას; სამეცნიერო შრომებს, რეცენზიებსა და გამონათურებებს ამ შრომებზე, მისი რედაქციით გამოცემულ შრომებს, ლიტერატურას მის შესახებ.

მასალა განლაგებულია ქრონოლოგიურ-ანბანური რიგის მიხედვით. ბიობიბლიოგრაფიას წინ უძღვის ლ. დეკაპრელევიჩის სამეცნიერო და საზოგადოებრივი მოღვაწეობის მოკლე მიმოხილვა, ერთეის შრომათა და სახელთა ანბანური საძიებელი.

Биобиблиография члена-корреспондента АН ГССР Л. Л. Декапрелевича содержит материал, охватывающий 1918—1983 гг., научные труды с указанием отзыхов и рецензии на них, труды изданные под редакцией Л. Л. Декапрелевича и литературу о нем.

Материал расположен хронологическо-алфавитном порядке. К биобиблиографии предпослан краткий обзор научной и общественной деятельности Л. Л. Декапрелевича, прилагается алфавитный указатель трудов и указатель имен.

ბიობიბლიოგრაფიული სერიის მთავარი სარედაქციო კოლეგია: გ. ჯიბლაძე (მთ. რედაქტორი), ლ. გაბუნია, ა. ცაგარელი, გ. ციციშვილი, თ. თნიანი, მ. დარასელია, შ. ძიძიგური, ა. აფაქიძე, ჯ. ლომიანი, ს. ხაღური, ნ. გურგენიძე (მდივანი).

შემდგენელი: მ. ბარკავა

რედაქტორი: ნ. გურგენიძე

ბიბლიოგრაფიული რედაქცია თ. ნაკაშვილისა

Главная редакционная коллегия биобиблиографической серии: Г. Н. Джибладзе (гл. редактор), Л. К. Габуня, А. Л. Цагарели, Г. В. Цицишвили, Т. Н. Ониани, М. К. Дараселиа, Ш. В. Дзидзигури, А. М. Апакидзе, Дж. Г. Ломинадзе, С. А. Хадури, Н. А. Гургенидзе (секретарь).

Составитель: М. И. Баркава

Редактор: Н. А. Гургенидзе

Библиографическая редакция Т. Е. Накашидзе.

ლეონარდო დეკაპრელევიჩი

(ცხოვრებისა და სამეცნიერო-პედაგოგიური მოღვაწეობის მოკლე მიმოხილვა)

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტ-ი. მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწე, საქართველოს სსრ სახელმწიფო პრემიისა და ნ. ვავილოვის სახელობის პრემიის ლაურეატი, პროფესორის მეურნეობის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი ლეონარდო ლეონარდის ძე დეკაპრელევიჩი იყო ამიერკავკასიის კულტურული ფლორის დიდი მცოდნე და მისი გამოჩენილი მკვლევარი, ამიერკავკასიაში პირველი სელექციონერი და ქართული სელექციური სკოლის ფუძემდებელი. ამასთან ერთად ლ. დეკაპრელევიჩი ეკუთვნის გამოჩენილ რუს მოღვაწეთა იმ შესანიშნავ წარმომადგენლებს, რომლებმაც თავიანთი შემოქმედებითი მოღვაწეობა ფართოდ გაშალეს საქართველოში და ქართული კულტურისა და მეცნიერების განვითარებაში საკუთარი წვლილი შეიტანეს.

ლ. დეკაპრელევიჩი დაიბადა 1886 წლის 13 (25) ივლისს თბილისში რკინიგზელის ოჯახში. მისი წინაპრები მჭიდროდ იყვნენ დაკავშირებულნი საქართველოსთან. ლეონარდეს პაპა ალექსანდრე კაეტანის ძე დეკაპრელევიჩი გადმოუსახლებიათ კავკასიაში რიგით ჯარისკაცად, რომელსაც შემდეგ ოფიცრობა მიუღია. იგი მსახურობდა და ცხოვრობდა სიღნაღში, შემდეგ კი თბილისში დასახლებულა. ბებია სალომე (დედის მხრივ) წარმოშობით ქართველი იყო, გვარად ჩიგიანი, დუშეთის მაზრიდან, მამა დაბადებულა სიღნაღში.

ლ. დეკაპრელევიჩი 1898 წ. შევიდა თბილისის მეორე გიმნაზიაში. „როდესაც მეექვსე კლასში ვიყავი, — იგონებს ლ. დეკაპრელევიჩი, — მამამ მიყიდა კ. ტიმირიაზევის „მცენარეთა ცხოვრება“, რომელმაც დიდად გამიტაცა; დიდი ინტერესი გამოიწვია ჩემში აგრეთვე ტიმირიაზევისავე ნაშრომმა — „ჩარლზ დარვინი და მისი მოღვაწეობა“, რომელიც გულდასმით წავიკითხე. ამ წიგნებმა განსაზღვრეს ჩემში მისწრაფება ბუნებისმეტყველებისადმი, განსაკუთრებით ბოტანიკისა და მემცენარეობის, ველურ და კულტურულ მცენარეთა წარმოშობის საკითხების შესწავლისადმი“.

ლ. დეკაბრელები კაპიტანის დამთავრების შემდეგ 1907 წლის შემოდგომაზე გაემგზავრა ვერძინაში, სადაც ლექციებს ისმენდა მიუნხენის პოლიტექნიკურ ინსტიტუტის სასოფლო-სამეურნეო ფაკულტეტზე, მაგრამ იქაურმა ძველ უარყოფითად იმოქმედა მის ჯანმრთელობაზე, რის გამოც მეორე სემესტრის დამთავრების შემდეგ აღარ დაბრუნებულა ვერძინაში.

1908 წელს ლ. დეკაბრელები შედის მოსკოვის უნივერსიტეტში ფიზიკა-მათემატიკის ფაკულტეტის საბუნებისმეტყველო-ისტორიული განყოფილების ე. წ. აგრონომიულ სექციაზე. უნივერსიტეტში სწავლისას იგი ისმენდა იმ დროისათვის გამოჩენილ მეცნიერთა ლექციებს. მასზე დიდი გავლენა მოახდინა პროფ. ა. საბანინის ლექციებმა.

„პირველად, — წერს ლ. დეკაბრელები — ალექსი ნიკოლოზის მე საბანინისაგან მოვისმინე მოძღვრება სასოფლო-სამეურნეო მცენარეთა სელექციის საკითხებზე. პირველად მისგან გავიგე ადგილობრივი და სელექციური ჯიშების შესახებ, ფლუქტუაციაზე, მუტაციებზე, სვალეფის (შვეცია) სასელექციო სადგურის შრომების შესახებ. საბანინის ლექციებმა მე ძალიან დამაინტერესა და გადავწყვიტე გავმზადარიყავი სელექციონერი. ამიტომ ჩემს პირველ მასწავლებლად სელექციის დარგში ეყოლე ალექსი ნიკოლოზის ძე საბანინს. მისმა შრომებმა მომცეს ბიძვი სპეციალობის არჩევანი“.

ლ. დეკაბრელებმა 1912 წელს დაამთავრა უნივერსიტეტი პირველი ხარისხის დიპლომით. ამავე წელს ის ბრუნდება საქართველოში და მუშაობას იწყებს თბილისის ბოტანიკურ ბაღში. 1912 წლის ბოლოს მიდის მოსკოვში და მთელი წლის მანძილზე მუშაობს პრაქტიკანტად მოსკოვის სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტში (ამჟამად ტიმირიაზევის სახელობის მოსკოვის სასოფლო-სამეურნეო აკადემია), სადაც მას ხელმძღვანელობდნენ პროფესორები დ. რუდნიცი და ს. ჟეგალოვი. აქ ეუფლება სასოფლო-სამეურნეო მცენარეთა სელექციის მეთოდებსა და ტექნიკას.

1914 წლის იანვარში ლ. დეკაბრელები კვლავ ბრუნდება საქართველოში და აგრძელებს მუშაობას თბილისის ბოტანიკურ ბაღში. პარალელურად მივლინებით მიემგზავრება ხარკოვისა და ივანოვოს სასელექციო სადგურებში, სადაც ეცნობა სიმინდსა და შაქრის ჭარხალზე წარმოებულ სელექციურ მუშაობას.

ლ. დეკაბრელები მუშაობდა მრავალ უმაღლეს სასწავლებელსა და სამეცნიერო კვლევით დაწესებულებაში. იგი იყო საქართველოს სასელექციო სადგურის პირველი დირექტორი, დირექტორის მოადგილე სამეცნიერო ნაწილში, ხოლო შემდგომ სიცოცხლის უკანასკნელ დრომდე ეკავა კონსულტანტის თანამდებობა.

ლ. დეკაპრელევიჩის მუშაობა უხდებოდა სხვა დაწესებულებებშიც. 1925—1927 წლებში მონაწილეობს აზერბაიჯანის მეზამბეობის ინსტიტუტის სამეცნიერო საბჭოს მუშაობაში. იქ გამოაქვეყნა შრომა — „ამიერკავკასიის ბამბის თესლის მოვლა-მოყვანის ნორმების შესახებ“, რომელსაც დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა ამიერკავკასიის მეზამბეობის რაიონებისათვის.

1931—1932 წლებში ლ. დეკაპრელევიჩი იყო ვ. ი. ლენინის სახელობის საკავშირო სასოფლო-სამეურნეო მეცნიერებათა აკადემიის საკავშირო მევენახეობის ინსტიტუტის კონსულტანტი.

სამეცნიერო-კვლევით მუშაობას ლ. დეკაპრელევიჩი შესანიშნავად უთავსებდა პედაგოგიურ მოღვაწეობას. 1922 წელს მას ირჩევენ ვ. ი. ლენინის სახელობის თბილისის პოლიტექნიკური ინსტიტუტის სასოფლო-სამეურნეო ფაკულტეტის კერძო მიწათმოქმედების კათედრაზე. ჯერ ლექტორად, ხოლო შემდეგ დოცენტად და ავალბენ ლექციების კურსის კითხვას სასოფლო-სამეურნეო სექციაში, ამავე საგანს ის კითხულობდა აგრეთვე უმაღლეს სასოფლო-სამეურნეო კურსებზე.

ლ. დეკაპრელევიჩის დიდი დამსახურება მიუძღვის უმაღლეს სასწავლებლებში სასოფლო-სამეურნეო მეცნარეთა სელექციის სწავლების ორგანიზაციაში. ის ამ საგნის კურსს კითხულობდა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის აგრონომიულ ფაკულტეტზე, თბილისის პოლიტექნიკური ინსტიტუტის უნივერსიტეტთან შეერთების შემდეგ. 1929 წლის ბოლოს გადადის საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტში რომელიც უნივერსიტეტის აგრონომიული ფაკულტეტის ბაზაზე შეიქმნა.

ლ. დეკაპრელევიჩის ნიშნავენ საქართველოს სუბტროპიკულ კულტურათა ინსტიტუტის, ხოლო შემდეგ ახალ სართავ კულტურათა ინსტიტუტის გენეტიკა-სელექციის კათედრის გამგედ, 1936 წლიდან კი ის ამ თანამდებობას იკავებს საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტში.

1933—1936 წლებში ლ. დეკაპრელევიჩი შეთავსებით მუშაობდა ამიერკავკასიის სასოფლო-სამეურნეო სკოლაში, სადაც ხელმძღვანელობდა აგრონომიულ კათედრას. აღსანიშნავია მისი მოღვაწეობა საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტში. იგი ამ ინსტიტუტში 45 წლის მანძილზე განაგებდა გენეტიკისა და სელექცია-მეთესლეობის კათედრას. ამ კათედრაზე მუშაობის პერიოდში მან შექმნა თავისი მეცნიერული შრომების დიდი ნაწილი. როგორც აღვნიშნეთ, ლ. დეკაპრელევიჩმა თავისი მეცნიერული შემოქმედება დაიწყო 1912 წლიდან თბილისის ბოტანიკურ ბაღში. საქართველოს ამ უძველეს სამეცნიერო დაწესებულებაში შექმნილი იყო სამეცნიერო-გამოყენებითი განყოფილებები, მათ შორის სელექციის განყოფილება, რომელიც ჩამოაყალიბა ლ. დე-

კაპრელები. ეს განყოფილება მოქმედებდა საკმაოდ ხანგრძლივად, 1929 წლამდე, სანამ მის ბაზაზე უშუალოდ ლეონარდ დეკაპრელები-ჩის ხელმძღვანელობით შეიქმნებოდა საქართველოს სასელექციო სადგური. სიცოცხლის უკანასკნელ წლებამდე ლ. დეკაპრელები, ითვლებოდა რა მცხეთის სასელექციო სადგურის მეცნიერ კონსულტანტად, იყო მთავარი ხელმძღვანელი ამ დაწესებულების სამეცნიერო-საწარმოო მუშაობისა და ამავე დროს სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის გენეტიკისა და სელექცია — მეთესლეობის კათედრის გამგე.

პროფესორი ლ. დეკაპრელები ფაქტიურად ხელმძღვანელობდა მთელ სელექციურ მუშაობას საქართველოში მინდვრის კულტურათა სელექციაში (ხორბალი, ქერი, სიმინდი, ლობიო, სოია, ბამბა, ღომი და სხვ.). ამ სფეროში მუშაობა მანვე დააყენა მტკიცე მეცნიერულ ბაზაზე.

თავისი სამოცდაათწლიანი სამეცნიერო-კვლევითი მოღვაწეობისას ლ. დეკაპრელები არასდროს არ წყვეტდა სისტემატურ მუშაობას კულტურული ფლორის იმ ადგილობრივი რესურსების გამოვლენაში, რომლებიც შეიქმნა ქართველი ხალხის მრავალსაუკუნოვანი მოღვაწეობით.

ლ. დეკაპრელები დიდ დამსახურებად უნდა ჩაითვალოს სამამულო და მსოფლიო მეცნიერების წინაშე ჩვენი ქვეყნის წარსული ეპოქის უძველესი მემკვიდრეობის გამოვლენა, დაწვრილებითი, ყოველმხრივი შესწავლა და სისტემატიზაცია ჩვენამდე მოღწეული კულტურული ფორმებისა მთელი მათი მრავალფეროვნებით, წარმოშობის ისტორიისა და მნიშვნელობის გამოკვლევა, როგორც მატერიალური კულტურის ცოცხალი ნიმუშებისა, მნიშვნელობის გამოვლენა სოფლის მეურნეობის თანამედროვე მოთხოვნათა თვალსაზრისით, ფართო გამოყენება ამ ეტაპზე, ან მათი გამოვლენა როგორც მდიდარი სასელექციო მასალისა შემდგომი სელექციური მუშაობისათვის.

ამ მიმართულებით შესრულებული შრომებიდან საჭიროა აღინიშნოს: „ხორბლის ფორმათა წარმოქმნის ქართული კერა“ (1952), „საქართველოს როლი ხორბლის წარმოშობაში“ (1941—1942), „დასავლეთ საქართველოს კილიანი ხორბლები“ (1932), „ხორბლის მოშინაურების ზოგიერთი საკითხისათვის“ (1960), „ენდემური სახეობა ტრიტიკუმ მახა ახალ გამოკვლევათა შუქზე“ — რუსულ და გერმანულ ენებზე (1961—1962), „შეასრულა თუ არა განსაკუთრებული როლი ხორბლის სახეობათწარმოქმნაში დასავლეთ საქართველოში?“ — ინგლისურ ენაზე (1971). „საქართველოს, სომხეთის, აზერბაიჯანის ხორბლები და მათი როლი გვარ ტრიტიკუმის ევოლუციაში“ (1929—1954), „საქართველოს ხორბლის სახეობები და ჯიშები“ (1954), „საქართვე-

ლოსა და მის მეზობელ ქვეყნებში სიმინდის გავრცელების ისტორიისათვის“ (1958), „სიმინდის კულტურის ისტორიისათვის სსრკ-ში“ (1960), „დასავლეთ საქართველოში გავრცელებული ბამბის შესწავლისათვის“ (1921), „საქართველოში გავრცელებული ღომის (იტალიური ფეტვის) შესწავლისათვის“ (1928) და სხვ.

ლ. დეკაპრელევიჩის პირველი მეცნიერული შრომა „დასავლეთ საქართველოს სიმინდის ჯიშების შესწავლისათვის“, რომელიც გამოქვეყნდა 1919 წელს და ამჟამადაც არ დაუკარგავს მნიშვნელობა, მიძღვნილია ამიერკავკასიის სიმინდის ჯიშების შესწავლისადმი. ამის შედეგად გამოვლენილი და დაწვრილებით აღწერილია დასავლეთ საქართველოს ფორმები, სწორედ ის ადგილობრივი ჯიშები, რომლებიც საკონკურსო ჯიშთგამოცდებში აქამდე არ ჩამორჩებიან სამამულო და უცხოური სელექციის საუკეთესო ჯიშებსა და ჰიბრიდებს. მან პირველმა შეისწავლა და აღწერა სიმინდის ქართული ჯიშები, დაადგინა დასავლეთ საქართველოს ჯიშების გენეზისი, მათი სამეურნეო და სელექციური დიდი ღირებულება; დაადგინა, რომ სიმინდის ეს ჯიშები, რომლებსაც პ. უუკოვსკიმ „დეკაპრელევიჩის სიმინდი“ უწოდა, ხასიათდებიან შემდეგი მნიშვნელოვანი თვისებებით: მაღალი ადაპტაციით თავისებურ სუბტროპიკულ პირობებთან, პელმიტოსპოროზისადმი გამძლეობით, მსხვილი მარცვლითა და სასურსათო პროდუქტად გამოყენებისათვის მაღალი ღირებულებით. საბჭოთა კავშირში ლ. დეკაპრელევიჩმა პირველმა გამოიყვანა სელექციური ჯიში — იმერული ჰიბრიდი (1932), რომელიც ფართოდ იყო დარაიონებული ოგორც საქართველოს, ასევე შუა აზიის რესპუბლიკების ტერიტორიებზე.

ამავე კატეგორიის შრომებს მიეკუთვნება: „საქართველოში გავრცელებული ლობიოს ჯიშები“ (1925), „მასალები საქართველოს სამარცვლე პარკოსნების შესწავლისათვის“ (1926), „დასავლეთ საქართველოს (რაჭის) მინდვრის კულტურათა შესწავლისათვის“ (1929), სადაც სხვებთან ერთად პირველად არის აღწერილი ენდემური, რელიქტური ფორმები კილიანი ხორბლებისა (მახა და ზანდური), „სოია საქართველოში“ (1935), „არაქისის ჯიშთგამოცდის შედეგები საქართველოში“ (1937), „ლობიო“ (1965) და სხვა.

40-იან წლებში, განსაკუთრებით სამამულო ომის შემდგომ პერიოდში, ლ. დეკაპრელევიჩი ინტენსიურად ებმება მარცვლის წარმოების გადიდებისათვის ბრძოლაში, ძირითად ყურადღებას წარმოთავს მარცვლეული კულტურების სელექციისა და მეთესლეობისაკენ. მეცნიერის ექსპერიმენტულ ბაზას წარმოადგენდა საქართველოს სელექციის სადგურის დასაყრდენი პუნქტები, მიწათმოქმედების ინსტიტუტი, მინდვრის, ბოსტნისა და მრავალწლიანი ბალახების სახელმწიფო ჯიშთგამოცდის ქსელი, საქართველოს სასოფლო-სა-

მეურნეო ინსტიტუტის სასწავლო მეურნეობა და, აგრეთვე, რესპუბლიკის მეთესლეობის მეურნეობანი. ამ ინტენსიურმა სამეცნიერო-კვლევითმა მოღვაწეობამ თავისი გამოსახულება ჰპოვა ლ. დეკაბრელევიჩის რიგ შრომებში: „შემოდგომაზე დათესილი ხორბლის ძირითადი ეკოტიპების თავისებურებანი“ (1941), „ხორბლის სელექციურ-მეთესლეობითი მუშაობის ძირითადი მომენტები და თავისებურებანი საქართველოში“ (1943—1944), „საშემოდგომო ხორბლის ახალი ჯიშების გამოყვანის გზები და მეთოდები“ (1953), „სახეობის შიგა ჰიბრიდიზაცია, როგორც საშემოდგომო ხორბლის ქანგებისადმი გამძლე ჯიშების შექმნის ერთ-ერთი მეთოდი“ (1957), „მარცვლული კულტურების, მზესუმზირას, სოიასა და შაქრის ჭარხლის მეთესლეობა“ (1960), „საქართველოს სსრ-ში მინდვრის კულტურათა სელექციის მეთოდები და შედეგები“ (1967), „სიმინდის სელექციის შედეგები საქართველოში“ (1969), „ძველი საქართველოს ხორბლები, მათი პრაქტიკული ღირებულება და როლი გვარი ტრიტიკუმის ევოლუციაში“ (1974) და სხვ. მიმოხილვითი ხასიათის შრომებშიც განხილულია აგრეთვე სელექციური და მეთესლეობითი მუშაობის შედეგები საქართველოს მასშტაბით.

ლ. დეკაბრელევიჩი აღიარებულია როგორც დიდი ბოტანიკოსი, გამოჩენილი მცოდნე ამიერკავკასიის რესპუბლიკების კულტურული მცენარეებისა. მან აღმოაჩინა და აღწერა ახალი ენდემური სახეობანი, მეცნიერებაში მანამდე უცნობი რიგი ახალი სახესხვაობანი, რითაც პირობადებულ იქნა, რომ საქართველო ხორბლის მრავალი კულტურული სახეობის პირველადი გენცენტრია. ლ. დეკაბრელევიჩის შრომათა დიდი ნაწილი მიძღვნილია საქართველოს ხორბლის სახეობათა და ფორმათა აღწერისადმი, რაც ამჟამად გვევლინება ნ. ვავილოვის პროგრამით მცენარეთა ბოტანიკური აღწერილობის კლასიკურ ნიმუშად. გამოჩენილი მეცნიერი დიდ ყურადღებას უთმობდა საქართველოს ხორბლის ევოლუციის შესწავლას. შრომათა სერიებში იგი სწორად განსაზღვრავს საქართველოს ტერიტორიას, როგორც ხორბლის ფორმათა წარმოქმნის პირველად კერას. ეს საკვებით შეესაბამება ნ. ვავილოვის დასკვნას, რომ ხორბლის წარმოშობის ერთიანი პირველადი კერაა წინა აზიის ტერიტორია, სადაც შედის საბჭოთა ამიერკავკასიის ტერიტორიაც, მათ შორის საქართველოს სსრ. შემდგომი მოკვლევების საფუძველზე ლ. დეკაბრელევიჩი მივიდა დასკვნამდე, რომ საქართველო ხორბლის წარმოშობის, კერძოდ, რბილა ხორბლის, ერთი ძირითადი კერააგანია. ამასთან ერთად, იგი აღნიშნავს, რომ ხორბლის წარმოშობის ამიერკავკასიის ცენტრში განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს დასავლეთ საქართველოს, სადაც თავმოყრილია ხორბლის თითქმის ყველა ძირითადი სახეობა, მათ რიცხვში რელიექტური, დასავ-

ლეთ საქართველოს ჰექსალოიდური სახეობა მახა. მან პირველმა აღნიშნა ხორბლის შიდასახეობრივი პოპულაციის სირთულე. ამის საფუძველზე დადგინდა ხორბლის აბორიგენული ჯიშების ეკოტიპები, საქართველოს ხორბლების ენდემიზმისა და პოლიმორფიზმის მაღალი დონე.

ლ. დეკაპრელევიჩმა დაიწყო აგრეთვე ამიერკავკასიის ლობიოს შესწავლა. დაადგინა ამ კულტურის ფორმათა დიდი მრავალფეროვნება. საქართველოში გავრცელებული ლობიოს ჯიშები და ფორმები აღწერილი და დაჯგუფებულია მის მიერ დამუშავებული ახალი კლასიფიკაციით. ლ. დეკაპრელევიჩის გამოკვლევებში დიდი ადგილი აქვს დასომხილი სოიას, ლომისა და სხვა კულტურების ჯიშური შედგენილობის შესწავლას. დადგენილია მათი ეკოლოგიური თავისებურებანი.

ლ. დეკაპრელევიჩი აღიარებულია, როგორც დიდი გენეტიკოსი, რომელმაც მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა სამამულო გენეტიკის განვითარებაში. მსოფლიო მეცნიერებაში მან პირველმა აღმოაჩინა ჰიბრიდული ნეკროზის მოვლენა. ჯერ კიდევ 1929 წელს, გენეტიკოსთა და სელექციონერთა პირველ საკავშირო ყრილობაზე, რომელიც მოეწყო ნ. ვავილოვის ხელმძღვანელობით, მოისმინეს ლ. დეკაპრელევიჩის მოხსენება. მან აღნიშნა, რომ პირველი თაობის ჰიბრიდების ნაადრევი დაღუპვა (ნეკროზი) გაპირობებულია გენეტიკური ფაქტორებით. ამ მოხსენებამ ყრილობის პრეზიდიუმის წევრების ნ. ვავილოვის, ს. ნავაშინის, გერმანელი მეცნიერის ბაუერის, გოლდშმიდტის და სხვათა დიდი მოწონება დაიმსახურა, შემდგომ ეს იდეა დაასაბუთეს საბჭოთა მეცნიერებმა. ლ. დეკაპრელევიჩის გამოკვლევებით საქართველო ის ტერიტორიაა, სადაც პირველად აღინიშნა ხორბალზე ჰიბრიდული ნეკროზის ბუნება.

უკანასკნელ პერიოდში ლ. დეკაპრელევიჩისა და პ. ნასყიდაშვილის ერთად ჩატარებული გამოკვლევებით დადგინდა, რომ ხორბლის სახეობანი და ჯიშები ატარებენ ჰიბრიდული ნეკროზის, წითელი ქლოროზის, ქონდრულობისა და მოკლედერიანობის გამაპირობებელ გენებს. რასაც დიდი თეორიული და სელექციური მნიშვნელობა აქვს. შრომებიდან, რომლებიც ამ საკითხს ეხება, უნდა აღინიშნოს: „ხორბლის შეჯვარებისას სიცოცხლის უნარმოკლებული და ნახევრად სიცოცხლისუნარიანი კომბინაციების მიღების შესახებ“ (1930); „ჰიბრიდული ნეკროზის გენები ხორბლის ენდემურ სახეობებსა და ავტოქტონურ პოპულაციებში“ (1970); „ჰიბრიდული ნეკროზის, ჰიბრიდული წითელი ქლოროზის გამოვლენა საქართველოს ხორბლების სახეთამორისო შეჯვარებისას“ (1971—1973); „ნეკროზის, ქლოროზისა და ჰიბრიდული ქონდრულობის შესწავლის შედეგები საქართველოს ხორბლების ავტოქტონურ ჯიშებსა და ენდემურ სახეობაში“ (1976) და სხვ.

ლ. დეკაბრელები მრავალწლიანი და მრავალმხრივი მოღვაწეობა; როგორც მეცნიერ-ბოტანიკოსის, სისტემატიკოსის, მემცენარის, გენეტიკოსის, ეკოლოგის, სელექციონერის, მეთესლისა — ყოველთვის მჭიდრო კავშირში იყო გამოჩენილი საბჭოთა მეცნიერის, თანამედროვე სამამულო გენეტიკისა და სელექციის ფუძემდებლის აკადემიკოს ნ. ვავილოვის მოღვაწეობასთან.

ნ. ვავილოვს ლეონარდ დეკაბრელები გაეცნო 1913 წელს, როდესაც მივიღებულ იქნა რუსეთის პირველ სასელექციო სადგურში, რომელიც ჩამოაყალიბა დ. რუდზინსკიმ, აქ ნ. ვავილოვთან ერთად იგი პრაქტიკას გადიოდა ს. ყეგალოვისა და დ. რუდზინსკის ხელმძღვანელობით. მაგრამ მათი განსაკუთრებული დაახლოება გამოიწვია ერთობლივმა მოგზაურობებმა ხორბლის ერთ-ერთ სამშობლო — საქართველოში და, საერთოდ, ამიერკავკასიის რესპუბლიკებში.

როგორც ლ. დეკაბრელები მოგონებიდან ჩანს, მათ პირველი ერთობლივი მოგზაურობა მოაწყვეს ქართული ენდემური ხორბლების „ზანდურისა“ და „მახას“ სამშობლოში 30-იან წლებში შემდეგი მარშრუტით: ქუთაისი — ორბელი — ცაგერი — ორბელი — ალპანა — შოვი. ამ მოგზაურობის დროს ნახეს ბევრი ნაკვეთი, რომლებიც დაკავებული ჰქონდა „ზანდურსა“ და „მახას“.. შემდეგ მათ ერთად მოიარეს საქართველოს სხვა რაიონებიც.

ლ. დეკაბრელები ამ მოგზაურობათა შესახებ წერს: „გავდიოდით ჩვეულებრივ დილის რვა-ცხრა საათზე და მთელ დღეს ვატარებდით მოგზაურობაში, ვჭამდით სახელდახელოდ, ნაჩქარევად. მძლოლებმა უკვე იცოდნენ, სად უნდა გაჩერებულიყვნენ და თვითონ აჩერებდნენ მანქანებს. საღამომდე იმდენ ნიმუშებს ვაგროვებდით, რომ მეორე დილას საჭირო იყო რამდენიმე საფოსტო ამანათის მომზადება, რომლებსაც ვგზავნიდით მემცენარეობის ინსტიტუტში“.

ასეთივე ერთობლივი მოგზაურობა ჩაატარეს მათ აზერბაიჯანში, ზაქათალისა და ნუსხის რაიონებში, ევლახის მახლობლად, აჭაური მაგარი ხორბლის ფორმების შესასწავლად, და სომხეთში, ერევნის მახლობლად, ცნობილ სოფელ შორგბულაგში, სადაც მათ აინტერესებდათ შენარჩუნებული ორმარცვლიანი და ერთმარცვლიანი ხორბლის ველური ფორმები.

ნ. ვავილოვი დიდ შეფასებას აძლევდა მეცნიერს. „ლ. დეკაბრელები, — წერდა ის, — არის ამიერკავკასიის რესპუბლიკების კულტურულ მცენარეთა გამოჩენილი მცოდნე, ავტორი შრომებისა ამიერკავკასიის რესპუბლიკების ყველაზე უფრო მნიშვნელოვან კულტურებზე. მას უნდა ვუმაღლოდეთ კულტურული ხორბლების გაღრმავებულ გამოკვლევას, ხორბლის ახალ სახეობას მახას და რიგ ახალ მსოფლიო მეცნიერებისათვის მანამდე უცნობ სახესხვაობათა დადგენას.

მან პირველად გამოაკვლია დომი და სხვა პურეული მცენარეები, აგრეთვე ლობიო. მანვე გამოაქვეყნა საინტერესო გენეტიკური შრომები, რომლებმაც პირველად გვიჩვენეს, რომ სახესხვაობათა შორის შეჯვარების დროს აღინიშნება უნაყოფობა. ლეონარდ ლეონარდის ძის ყველა შრომა კარგად, გულდასმით არის დამუშავებული და წარმოადგენს ძვირფას წვლილს საბჭოთა და მსოფლიო მეცნიერებაში“.

ლ. დეკაპრელევიჩი იყო ნ. ვავილოვის თანამედროვე და თანამოკალმე, მისი იდეების ერთ-ერთი გამოჩენილი პოპულარიზატორი. მან მცენარეული რესურსების გამოკვლევა საქართველოში დიიწყო პროგრამით, რომელსაც საფუძვლად ედო ნ. ვავილოვის იდეა კულტურულ მცენარეთა ევოლუციისა და ინტროდუქციის, აგრეთვე გენეტიკისა და სოფლის მეურნეობის მცენარეთა სელექციის დარგში, რაც კომისიის მხარე იყო ნ. ვავილოვის აღიარებულ შრომებში: „ჰომოლოგიურ მწკრივთა კანონი მემკვიდრულ ცვალებადობაში“ (1920), „კულტურულ მცენარეთა წარმოშობის ცენტრები“ (1926), „ხორბლის სელექციის თეორიული საფუძვლები“, (1935) და სხვ. ლ. დეკაპრელევიჩის საქმიანობამ ნ. ვავილოვის იდეის განვითარებაში დამსახურებული აღიარება მოიპოვა. 1973 წელს იგი ერთ-ერთი პირველთაგანი ხდება ნ. ვავილოვის პრემიის ლაურეატი.

ჩვენი სასიქადულო მეცნიერის დიდი დამსახურების შესახებ ბევრმა გამოჩენილმა მოღვაწემ გამოთქვა აზრი. პროფესორი პ. უუკოვსკი წერდა: „ლ. დეკაპრელევიჩი საბჭოთა კავშირის ერთ-ერთი საუკეთესო სელექციონერთაგანია, მეტად სოლიდური ცოდნითა და ძვირფასი სამეცნიერო შრომებით“.

აზერბაიჯანის სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის მემცენარეობის კათედრის გამგე, პროფესორი პ. გრებენკოვი შემდეგნაირად ახასიათებს ლ. დეკაპრელევიჩის მეცნიერულ გამოკვლევებს: „მრავალი წლის მანძილზე შეგროვილი უძვირფასესი მასალის ყოველმხრივმა, დრმა ანალიზმა ლ. დეკაპრელევიჩის მისცა მეტად მნიშვნელოვან დასკვნამდე მისვლის საშუალება, რომ ხორბლის გვარის ევოლუცია მეტწილად მიმდინარეობდა საქართველოს ტერიტორიაზე“.

აკადემიკოსი ივანე ჯავახიშვილი თავის შესანიშნავ შრომაში — „საქართველოს ეკონომიური ისტორია“ მრავალჯერ იმოწმებს ლ. დეკაპრელევიჩის მოსაზრებებს საქართველოში გავრცელებული პურეულის, სიმინდის, ლობიოსა და სხვა კულტურული მცენარეების შესახებ.

ამ ორ მოღვაწეს შორის დამყარებული იყო დიდი მეცნიერული ურთიერთობა, რის შესახებაც იგი აღნიშნავდა: „მე წილად მხვდა ბედნიერება საკმაოდ დიდი ხნის განმავლობაში კავშირი მქონოდა აკადემიკოს ივანე ალექსანდრეს ძე ჯავახიშვილთან, როდესაც იგი წერდა

თავის კაპიტალურ ნაშრომს — „საქართველოს ეკონომიკურ ისტორიას“. სასელექციო სადგურში აწყობდა თათბირებს, რომლებზედაც ჩემთან ერთად ესწრებოდნენ ი. ლომოური და გ. რცხილაძე. ეს თათბირები, როგორც წესი, საღამოობით იმართებოდა, ხელი რომ არავის შეშლოდა. ივ. ჯავახიშვილი ჩვეულებრივ წაგვიკითხავდა თავის შრომის ერთ რომელიმე თავს, რომელიც ეხებოდა ამა თუ იმ კულტურას, და გვეკითხებოდა აღნიშნულის შესახებ ჩვენს აზრს, რომელსაც აუცილებლად უწევდა ანგარიშს.

1938 წელს ივ. ჯავახიშვილი მოვიდა ჩემთან ბინაზე და შემომთავაზა დამეწერა სტატია შოთა რუსთაველის ეპოქის უმთავრეს კულტურებზე. ეს წინადადება სიამოვნებით მივიღე. ამასთან დაკავშირებით საჭირო შეიქმნა დაგვედგინა, თუ რას ნიშნავდა ტერმინები — „ქრთილი“ და „ქვრიმა“, რის გამოც მე, მენაბდე და მარჯანიშვილი გავემგზავრეთ ხევისურეთში. იქ, მოხუც ხევისურებთან საუბრის შედეგად (ბაბო გოვოჭური და სხვ.) დავადგინეთ, რომ „ქრთილი“ ნიშნავს: საშემოდგომო მრავალშკრივა ქერს.

ტერმინი „ქვრიმა“ გარკვეულ იქნა აგრეთვე ერწო-თიანეთელ გლეხებთან საუბარში. მათ ის გვიჩვენეს ნათესებში და გვითხრეს, რომ იგი არის ფეტვის მავნე სარეველა და ვერაფრით ვერ მოვსპეთო.

ნაშრომში — „შოთა რუსთაველის ეპოქის მინდვრის უმთავრესი კულტურები“ მე პირველად აღვნიშნე, რომ საქართველო გარკვეულად გამოირჩევა სხვა ქვეყნებს შორის ხორბლის კულტურულ სახეობათა მაქსიმალური რაოდენობით, შემდეგ ეს აზრი სავსებით აღიარეს ნ. ვაგილოვმა, პ. ყუკოვსკიმ, ვ. მენაბდემ და სხვა მეცნიერებმა“.

ლ. დეკაბრელევიჩის აღნიშნული ნაშრომი — „შოთა რუსთაველის ეპოქის მინდვრის უმთავრესი კულტურები“, როგორც ცნობილია, დაიბეჭდა კრებულში „შოთა რუსთაველის ეპოქის მატერიალური კულტურა“, რომელიც 1938 წელს გამოიცა ი. ჯავახიშვილის რედაქციით.

შოთა რუსთაველის იუბილესთან დაკავშირებით მოწყობილ გამოფენაზე 1937 წ. ლ. დეკაბრელევიჩმა გახსნა მინდვრის კულტურულ მცენარეთა განყოფილება, რისთვისაც ექსპონატების შესაგროვებლად მოაწყო ორი ექსპედიცია, რომელთა შედეგად შესაძლებელი გახდა ზოგიერთი მცენარის გავრცელების ისტორიის, მათი უძველესი სახელწოდებისა და პრაქტიკული ღირებულების დადგენა.

ლ. დეკაბრელევიჩმა მონაწილეობა მიიღო აგრეთვე შოთა რუსთაველის დაბადების 800 წლისთავის იუბილეში, რომელიც მოეწყო 1966 წლის სექტემბერში. იგი მოხსენებით გამოვიდა საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტში მოწყობილ სამეცნიერო სესიაზე, რომელიც მიეძღვნა აღნიშნულ იუბილეს. მოხსენების თემა იყო კვლავ „შოთა რუსთაველის ეპოქის მინდვრის კულტურები“, მაგრამ შევსებუ-

ლი ახალი მნიშვნელოვანი მასალებითა და მეცნიერული დასკვნებით.

ლ. დეკაპრელევიჩის კარგად იცნობდნენ როგორც საბჭოთა კავშირის, ისე საზღვარგარეთის მეცნიერულ წრეებშიც.

ცნობილმა იაპონელმა მეცნიერმა ტრიტიკოლოგმა კინარამ თავის ნაშრომში დიდად შეაფასა ლ. დეკაპრელევიჩის გამოკვლევები და მასთან მიწერ-მოწერით დაამყარა მეცნიერული ურთიერთობა.

„დიდად პატივცემულო ბატონო, დოქტორო დეკაპრელევიჩი, — სწერდა მას გერმანელი მეცნიერი, ჰანოვერ — ჰერნენჰაუზენის მეზაღვლობის ინსტიტუტის დირექტორი, პროფესორი, დოქტორი პ. კუჟკუჟკი დიდი ინტერესით წავიკითხე თქვენი ახალი შრომა ხორბალ მახას შესახებ. განსაკუთრებით განცვიფრებული ვარ ხორბალ მახას ფორმების ასეთი მრავალფეროვნებით. ჩემში განმტკიცდა შეხედულება, რომ საქართველო არის ხორბლის წარმოშობისა და მის ფორმის მრავალნაირობის ცენტრი, საიდანაც ალბათ გამოსავალი ჰპოვეს არასულმა და ევროპულმა ხორბლებმა“.

ბულგარელი მეცნიერები ი. ხრისტოფოროვიჩი და ლ. გრადიონოროვი ალფრთოვანებულნი იყვნენ ლ. დეკაპრელევიჩის შრომებით, განსაკუთრებით ლობიოს შესახებ.

„ცნობილია თუ არა თქვენთვის, წერდა მას იგორ ხრისტოფოროვიჩი, — რომ ბულგარეთში ჯერ კიდევ 1938—1940 წლებში ორმა ბულგარელმა სპეციალისტმა ერთიმეორისაგან დამოუკიდებლად აღიარა თქვენი კლასიფიკაცია ლობიოს ხუთი ძირითადი ტიპის შესახებ? დღეისათვის ეს კლასიფიკაცია შეტანილია სახელმძღვანელოებში და ცნობილია ბულგარეთში ყველა სტუდენტისათვის, როგორც დეკაპრელევიჩის კლასიფიკაცია“.

შვეციელი მეცნიერი მაკ კეი თავის წერილში, რომელიც დათარიღებულია 1966 წლის პირველი ივლისით, ლ. დეკაპრელევიჩის სწერდა: „პატივცემულო ბატონო პროფესორო დეკაპრელევიჩი! თქვენმა ინსტიტუტმა გამოაქვეყნა ორი შრომა, რომელთა შესახებ იქ შვეციაში მე ვერავითარი რეცენზია ვერ ვპოვე. ამიტომ თქვენ გწერთ იმ იმედით, რომ თქვენ შეგიძლიათ დამეხმაროთ, რისთვისაც წინასწარ გთვლით მადლობას“.

კანადელი მეცნიერი ჩარლზ ჯენ კინსი ლ. დეკაპრელევიჩის დიდი მადლობის გრძნობით სწერდა: „თქვენი ნაშრომი ძვირფასი შენაძენია ჩემი სპეციალური ბიბლიოთეკისათვის. გისურვებთ წარმატებებს მუშაობაში და გამოვთქვამ იმედს, რომ ოდესმე შევხვდებით ერთმანეთს“.

გამოჩენილი მკვლევარები მსოფლიოს სხვადასხვა კუთხიდან თავიანთი დებულებების დასამტკიცებლად ხშირად იმოწმებდნენ ლ. დეკაპრელევიჩის, როგორც დიდ ავტორიტეტს მეცნიერებაში.

ლ. დეკაპრელევიჩმა, გამოჩენილმა სელექციონერმა, რომელმაც გამოიყვანა სოფლის მეურნეობის მეცნარეთა ჯიშები და ჰიბრიდები (ათი საავტორო მოწმობა სიმინდის, ხორბლის, ქერის, ლობიოსა და სხვ. ჯიშებისა და ჰიბრიდების შესახებ), დიდი ამაგი დასდო მეცნიერი კადრების მომზადებას. ამჟამად საქართველოში სოფლის მეურნეობის სხვადასხვა დარგის ათეულობით მაღალკვალიფიციური სელექციონერია. ყოველივე ეს ლ. დეკაპრელევიჩის დიდი დამსახურებაა. თავისი მოღვაწეობის დასაწყისში ის იყო ერთადერთი სელექციონერი არა მხოლოდ საქართველოს, არამედ მთელი ამიერკავკასიის მასშტაბით და ერთ-ერთი პირველთაგანი საბჭოთა კავშირში. მისი სამეცნიერო შრომები გამოქვეყნებულია ქართულ, რუსულ, გერმანულ, ინგლისურ ენებზე. მხოლოდ შრომების ჩამოთვლა არ ამოწურავს მის სამეცნიერო-საწარმოო მოღვაწეობას. ძნელია რიცხობრივად გამოასახოს მეცნიერული მოხსენებები, ლექციები, საუბრები, რომლებითაც იგი გამოდიოდა სხვადასხვა დროს როგორც მსოფლიო, აგრეთვე საკავშირო და რესპუბლიკური მასშტაბით. მიყვებოდა რა ნ. ვავილოვის დევიზს „იდგე გლობუსზე“, ლ. დეკაპრელევიჩი მუდამ თვალყურს ადევნებდა მნიშვნელოვან მიღწევებს როგორც სამამულო, ისე უცხოეთის ბიოლოგიურ და სოფლის მეურნეობის მეცნიერებაში. მისი საჯარო გამოსვლები, ყოველთვის ღრმად გააზრებული და მეცნიერულად დასაბუთებული, სრული უფლებით აყენებს მას საბჭოთა კავშირის მოწინავე მეცნიერთა და სელექციონერთა გვერდით.

1936 წლიდან ლ. დეკაპრელევიჩი სისტემატურად ხელმძღვანელობდა ასპირანტთა და მეცნიერთა მომზადებას, მისი ხელმძღვანელობით 100-ზე მეტმა მეცნიერ მუშაკმა დაიცვა საკანდიდატო, ხოლო 12-მა სადოქტორო დისერტაცია.

პარტიამ და მთავრობამ მაღალი შეფასება მისცეს ლ. დეკაპრელევიჩის დამსახურებას მეცნიერების განვითარებასა და მეცნიერი კადრების მომზადებაში. იგი დაჯილდოებული იყო ორი ლენინის ორდენით, შრომის წითელი დროშის ორდენით, ხალხთა მეგობრობის ორდენით, საპატიო ნიშნის ორდენით, მრავალი მედლით, საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს სამი საპატიო სიგელით, გარდაცვალების შემდეგ მიენიჭა საქართველოს სსრ სახელმწიფო პრემია.

საბჭოთა მეცნიერებამ მძიმე დანაკლისი განიცადა, როცა 1981 წლის 4 ნოემბერს 96 წლის ასაკში გარდაიცვალა მსოფლიოში აღიარებული დიდი მეცნიერი, გენეტიკოსთა და სელექციონერთა ქართული სკოლის ფუძემდებელი — პატრიარქი, საქართველოს სსრ-ის მეც-

ჩიერების დამსახურებული მოღვაწე, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი, სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი ლეონარდ ლეონარდის ძე დეკაპრელევიჩი, თავისი შესანიშნავი, ადამიანური ღირსებით ის მარად იცოცხლებს მისი მოსწავლეებისა და აღზრდილების გულში.

პ. ნ ა ს ყ ი დ ა შ ვ ი ლ ი

ЛЕОНАРД ЛЕОНАРДОВИЧ ДЕКАПРЕЛЕВИЧ

(Краткий обзор жизни и научно-педагогической деятельности)

Член-корреспондент АН ГССР, заслуженный деятель науки Грузинской ССР, лауреат Государственной премии Грузинской ССР и премии им. Н. И. Вавилова, доктор сельскохозяйственных наук профессор Леонард Леонардович Декапрелевич был большим знатоком закавказской культурной флоры, ее выдающимся исследователем, первым в Закавказье селекционером, основоположником грузинской селекционной школы. Вместе с тем Л. Л. Декапрелевич принадлежит к той замечательной плеяде известных русских ученых, творческая деятельность которых была широко развернута в Грузии и которые внесли значительный вклад в развитие грузинской науки и культуры.

Л. Л. Декапрелевич родился 13 (25) июля 1886 г. в г. Тбилиси, в семье железнодорожника. Его предки были тесно связаны с Грузией. Дед Леонарда Александр Каэтонович Декапрелевич был послан в Грузию рядовым солдатом, получившим впоследствии звание офицера. Он жил и работал в Сигнахи, а затем переселился в Тбилиси. Бабушка Саломе (со стороны матери), по происхождению грузинка, урожденная Чигиани, была из Душетского уезда, отец родился в Сигнахи.

В 1898 г. Л. Л. Декапрелевич поступил во II тбилисскую гимназию. «Когда я был в шестом классе, — вспоминает Леонард Леонардович Декапрелевич, — отец купил мне «Жизнь растений» К. А. Тимирязева, которая очень меня увлекла. Такой же большой интерес вызвала во мне книга Тимирязева «Чарльз Дарвин и его учение», которую я старательно прочел. Эти книги определили мое увлечение естествознанием, особенно ботаникой и растениеводством, вопросами происхождения дикой и культурной флоры».

Осенью 1907 г., после окончания гимназии, Л. Л. Декапрелевич едет в Германию и слушает курс лекций на сельскохозяйственном факультете Мюнхенского политехнического института. Однако климат Германии отрицательно сказался на его здоровье, и после окончания второго семестра он в Германию не вернулся.

В 1908 г. Л. Л. Декапрелевич поступает на естественно-историческое отделение (так называемая агрономическая секция) физико-математического факультета Московского университета. Во время учебы в университете он слушал лекции выдающихся ученых того времени. Большое впечатление на него произвели лекции профессора А. Н. Сабанина.

«Впервые, — пишет Л. Л. Декапрелевич, — от Алексея Николаевича Сабанина услышал я учение по вопросам селекции сельскохозяйственных растений. Впервые от него узнал я о местных и селекционных сортах растений, о флуктуации и мутации, о трудах Свалефской (Швеция) селекционной станции. Лекции Сабанина настолько меня заинтересовали, что я решил стать селекционером, поэтому и считаю я его своим первым учителем в области селекции. Его труды послужили мне толчком при выборе специализации».

В 1912 г. Л. Л. Декапрелевич окончил университет с дипломом I-й степени. В том же году он возвращается в Грузию и начинает работать в Тбилисском ботаническом саду. В конце 1912 г. он едет в Москву и в течение всего года работает практикантом в Московском сельскохозяйственном институте (ныне Московская сельскохозяйственная академия им. Тимирязева), под руководством профессоров Д. А. Рудницкого и С. И. Жегалова. Здесь он изучает методику и технику селекции сельскохозяйственных растений.

В январе 1914 г. Л. Л. Декапрелевич снова возвращается в Грузию и продолжает работать в Тбилисском ботаническом саду. Будучи в командировке на Харьковской и Ивановской селекционных станциях, он знакомится с проведенной работой по селекции кукурузы и свеклы.

Л. Л. Декапрелевич работал во многих высших учебных заведениях и научно-исследовательских учреждениях Закавказья. Он был первым директором селекционной станции Грузии, за-

местителем директора по научной части, а затем — до конца жизни — консультантом станции. Л. Л. Декапрелевичу пришлось работать и в других учреждениях.

В 1925-1927 гг. Л.Л.Декапрелевич участвует в работе ученого совета Азербайджанского института хлопководства. Он здесь опубликовал работу «О нормах выращивания семян закавказского хлопка», имевшую большое значение для развития хлопководства в Закавказье.

В 1931—1932 гг. Л. Л. Декапрелевич был консультантом Всесоюзного института виноградарства Всесоюзной академии сельскохозяйственных наук им. В. И. Ленина.

Научно-исследовательскую работу Л. Л. Декапрелевич прекрасно совмещал с педагогической деятельностью. В 1922 г. он начинает читать лекции на кафедре земледелия сельскохозяйственного факультета Тбилисского политехнического института им. В. И. Ленина. Вскоре его избирают доцентом кафедры и поручают прочесть курс лекций по селекции сельскохозяйственных растений. Этот же предмет он читал и на Высших сельскохозяйственных курсах.

Большая заслуга принадлежит Л. Л. Декапрелевичу в деле изучения селекции сельскохозяйственных растений в высших учебных заведениях Грузии. Он читал лекции по этому вопросу на агрономическом факультете Тбилисского государственного университета (после объединения Тбилисского политехнического института с университетом) а в 1929 г. с преобразованием агрономического факультета в Грузинской сельскохозяйственный институт, он переходит туда работать.

Л. Л. Декапрелевича назначают заведующим кафедрой генетики — селекции сначала Грузинского института субтропических культур, а затем нового Института прядильных культур, а с 1936 г. он занимает эту же должность в Грузинском сельскохозяйственном институте.

В 1933—1936 гг. Л. Л. Декапрелевич совмещает основную работу с преподаванием в Закавказской сельскохозяйственной школе, где он руководит агрономической кафедрой.

Нельзя не отметить работу Л. Л. Декапрелевича в Грузинском сельскохозяйственном институте. На протяжении 45 лет он возглавляет кафедру генетики, селекции и семеноводства это-

го института. Именно в период работы на этой кафедре он создал большую часть своих научных трудов.

Как было отмечено свою научную творческую деятельность Л. Л. Декапрелевич начинает в 1912 г. в Тбилисском ботаническом саду. В этом старейшем научном учреждении Грузии были созданы научно-прикладные отделы, в том числе и отдел селекции, организованный Л. Л. Декапрелевичем. Этот отдел функционировал довольно долго, до 1929 г., когда на его базе под непосредственным руководством Леонарда Леонардовича была создана Грузинская селекционная станция. До последних дней жизни Л. Л. Декапрелевич, являясь научным консультантом Михетской селекционной станции, был главным руководителем ее научно-производственной работы и одновременно заведовал кафедрой генетики, селекции и семеноводства Грузинского сельскохозяйственного института.

Профессор Л. Л. Декапрелевич фактически руководил всей селекционной работой Грузии в области полевых культур (пшеница, ячмень, кукуруза, фасоль, соя, хлопок, гоми и др.); именно он поставил работу в этой сфере на прочную научную основу.

На протяжении семидесятилетней научно-исследовательской деятельности Л. Л. Декапрелевич никогда не прерывал систематической работы по выявлению тех местных ресурсов культурной флоры, которые были созданы многовековым трудом грузинского народа.

Большой заслугой Л. Л. Декапрелевича перед отечественной и мировой наукой надо считать выявление ценнейшего наследия прошлых эпох, нашей страны, тщательной, всестороннее изучение и систематизацию дошедших до нас культурных форм во всем их многообразии, историю их возникновения в аспекте их важности, как живых образцов материальной культуры народа и ценности с точки зрения современных потребностей сельского хозяйства для широкого использования их в качестве богатейшего исходного материала для дальнейшей селекционной работы.

Из трудов этого направления необходимо отметить: «Грузинский очаг происхождения форм пшеницы» (1952); «Роль Грузии в происхождении пшеницы» (1941—1942), «Пленчатые

пшеницы Западной Грузии» (1932); «К некоторым вопросам одомашнивания пшеницы» (1960); «Эндемичный вид рода Тритикума в свете новых исследований» (на русском и немецком языках (1961—1962); «Сыграла ли Западная Грузия особенную роль в видообразовании пшеницы? (на английском языке, 1971); «Грузинские, армянские, азербайджанские пшеницы и их роль в эволюции рода Тритикум» (1929—1954); «Виды и сорта пшениц Грузии» (1954); «К истории распространения кукурузы в Грузии и соседних с ней странах», (1958); «К истории культуры кукурузы в СССР» (1960); «К изучению хлопчатника, возделываемого в Западной Грузии», (1921); «К изучению гоми (итальянское просо, распространенного в Грузии» (1928) и др.

Первый научный труд Л. Л. Декапрелевича «К изучению закавказских сортов кукурузы», опубликованный в 1919 г. и сегодня не потерявший своего значения, посвящен изучению сортов кукурузы Закавказья. В результате этого выявлены и подробно описаны именно те формы местных сортов Западной Грузии, которые и сегодня достойно проходят все конкурсные испытания и не отстают от лучших образцов отечественных и зарубежных форм и гибридов.

Леонард Леонардович первый изучил и описал грузинские сорта кукурузы, установил генезис, высокую хозяйственную и селекционную ценность западногрузинских сортов. Эти сорта кукурузы, названные П. М. Жуковским «кукурузой Декапрелевича», характеризуются основными свойствами: высокой адаптацией к своеобразным субтропическим условиям; устойчивостью к гельминтоспориозу, крупнозернистостью, большой ценностью его как продовольственного продукта.

Л. Л. Декапрелевич первый в СССР вывел селекционный сорт «Имерули гибриды» (Имеретинский гибрид) (1932 г.), который был широко районирован как на территории Грузии, так и республик Средней Азии.

К трудам этой же категории относятся: «Сорта фасоли, возделываемые в Грузии» (1925); «Материалы к изучению зерновых бобовых Грузии» (1926); «К изучению полевых культур Западной Грузии (Рача)» (1929), где, наряду с другими, впервые описаны эндемичные, реликтовые формы пленчатых пшениц (Маха и Зандури); «Соя в Грузии» (1935); «Результаты сор-

тонспытания арахиса в Грузии» (1937); «Фасоль» (1965) и др.

В 40-е годы, особенно в послевоенный период, Л. Л. Декапрелевич интенсивно включается в борьбу за увеличение производства зерна, обращая основное внимание на селекцию и семеноводство. Экспериментальной базой являлись опорные пункты селекционной станции Грузии, Институт земледелия, государственная сортоиспытательная сеть полевых, овощных, многолетних и однолетних трав, учебное хозяйство Грузинского сельскохозяйственного института, а также семеноводческие хозяйства республики. Эта интенсивная научно-исследовательская деятельность нашла отражение в ряде трудов Л. Л. Декапрелевича: «Особенности главнейших экотипов пшениц Грузии, высеваемых осенью» (1941); «Основные моменты и особенности селекционной семеноводческой работы с пшеницей в Грузии» (1943-1944); «Пути и методы выведения новых сортов озимой пшеницы» (1953); «Внутривидовая гибридизация, как один из методов создания устойчивых к ржавчине сортов озимой пшеницы» (1957); «Семеноводство зерновых к бобовых культур, подсолнечника, сои и сахарной свеклы» (1960); «Методы и результаты селекции полевых культур в Грузинской ССР» (1967); «Результаты селекции кукурузы в Грузии» (1969); «Пшеницы древней Грузии, их практическая ценность и роль в эволюции рода Тритикум» (1974) и др. Результаты селекционной и семеноводческой работы в Грузии освещены также в ряде трудов обзорного характера.

Л. Л. Декапрелевич признан выдающимся ботаником, большим знатоком культурных растений республик Закавказья. Им открыты и описаны новые эндемичные виды и ряд неизвестных до тех пор в науке разновидностей. Этим обусловлено то, что Грузия является первичным генцентром многих культурных видов пшеницы.

Большая часть трудов Л. Л. Декапрелевича, посвященная описанию видов и форм грузинской пшеницы, является сегодня классическим примером ботанического описания растений по программе Н. И. Вавилова.

Выдающийся ученый Л. Л. Декапрелевич большое внимание уделял изучению эволюции пшеницы Грузии. В серии трудов он точно определяет территорию Грузии как первичный очаг фор-

мирования форм пшеницы. Это полностью соответствует выводу Н. И. Вавилова о том, что единым первичным очагом происхождения пшеницы является территория Передней Азии, куда входит и территория Советского Закавказья, в том числе и Грузинская ССР. На основании последующих исследований Л. Л. Декапрелевича приходит к выводу, что Грузия — это один из основных очагов происхождения пшеницы, в частности мягкой пшеницы. Вместе с тем он отмечает, что в Закавказском центре происхождения пшеницы особое место занимает Западная Грузия, где собраны почти все основные виды, в том числе реликтовый западно-грузинский гексаплоидный вид Маха. Им впервые была отмечена сложность внутривидовой популяции пшеницы. На этом основании были установлены экотипы аборигенных сортов пшеницы, высокий уровень эндемизма и полиморфизма пшеницы Грузии.

Л. Л. Декапрелевичем было начато также изучение закавказской фасоли. Описаны распространенные в Грузии сорта и формы фасоли и сгруппированы по разработанной им новой классификации.

В исследованиях Л. Л. Декапрелевича большое место уделено изучению сортового состава сои, томи и других культур. Установлены их экологические особенности.

Кроме вышесказанного, Л. Л. Декапрелевич признан выдающимся генетиком внесшим значительный вклад в развитие отечественной генетики. Впервые в мире он открыл явление гибридного некроза. Еще в 1929 г., на первом Всесоюзном съезде генетиков и селекционеров, организованном под руководством Н. И. Вавилова, он выступил с докладом по этому вопросу. В докладе он отметил, что ранняя гибель (некроз) гибридов первого поколения обусловлена генетическими факторами. Этот доклад одобрен был членами президиума съезда — Н. И. Бабаловым, С. Г. Навашиным, немецким ученым Бауэром, Гольдшмидтом и др. В дальнейшем эта идея была подтверждена исследованиями советских ученых. Исходя из исследований Л. Л. Декапрелевича, Грузия является той территорией, где впервые отмечено явление гибридного некроза пшеницы.

Проведенными за последнее время совместными исследованиями Л. Л. Декапрелевича и П. П. Наскидашвили подтверждено, что виды и сорта пшеницы носят гены, обуславливающие

гибридный некроз, красный хлороз, карликовость и короткостебельность, что имеет большое теоретическое и селекционное значение. Из трудов этого направления необходимо отметить следующие: «О получении нежизнеспособных и полужизнеспособных комбинаций при скрещивании пшениц» (1930); «Гены гибридного некроза в эндемичных видах и автохтонных популяциях пшеницы Грузии» (1970); «Выявление гибридного некроза, гибридного красного хлороза при межвидовом скрещивании грузинских пшениц» (1971-1973); «Итоги изучения некроза, хлороза и гибридной карликовости в автохтонных сортах и эндемичных видах грузинских пшениц» (1976) и др.

Многолетняя и разносторонняя деятельность Л. Л. Декапрелевича как ученого-ботаника, систематика, растениевода, генетика, эколога, селекционера, семеновода — всегда была тесно связана с деятельностью выдающегося советского ученого, основоположника отечественной генетики и селекции, академика Н. И. Вавилова.

С Н. И. Вавиловым Леонард Леонардович Декапрелевич познакомился в 1913 г., когда был командирован на первую в России селекционную станцию, организованную Д. А. Рудзинским. Вместе с Н. И. Вавиловым он проходил там практику под руководством С. И. Жегалова и Д. А. Рудзинского. Но особая близость между ними возникла во время совместного путешествия на родину пшеницы — в Грузию и вообще в республики Закавказья.

Как видно из воспоминаний Л. Л. Декапрелевича, первое совместное путешествие на родину грузинской эндемичной пшеницы «Зандури» и «Маха» они осуществили в 30-е годы по следующему маршруту: Кутанси-Орбели-Цагери-Орбели-Алпана-Шови. Во время путешествия ими было осмотрено много участков «Зандури» и «Маха». Затем они вместе объездили и другие районы Грузии.

Вот, что пишет Л. Л. Декапрелевич об этой поездке: «Обычно мы выезжали в восемь-девять утра и целый день проводили в пути, ели наскоро, впопыхах. Водители уже знали, где останавливаться и сами останавливали машину. До вечера мы собирали так много образцов, что наутро приходилось высылать

несколько готовых почтовых посылок в Институт растениеводства.»

Такое совместное путешествие они предприняли и в Азербайджан — Закатальский и Нухский районы, близ Евлаха, — для изучения форм местной твердой пшеницы, и в Армению — в известную деревню близ Еревана Шоргбулаг, где их интересовали сохранившиеся дикие формы пшеницы двузернянки и однозернянки.

Н. И. Вавилов высоко ценил нашего ученого: «Л. Л. Декапрелевич, — писал он — является прекрасным знатоком культурных растений республик Закавказья, автором трудов о наиболее важных культурных растениях закавказских республик. Л. Л. Декапрелевичу мы обязаны углубленным исследованием культурных пшениц, установлением нового вида пшеницы и ряда новых, не известных до тех пор миру разновидностей. Им впервые проведено исследование гоми и др. хлебных растений, а также фасоли. Он же опубликовал интересные труды по генетике, которые впервые показали, что при внутривидовых скрещиваниях имеет место бесплодие. Все работы Леонарда Леонардовича выполнены хорошо, тщательно и является ценным вкладом в советскую и мировую науку».

Л. Л. Декапрелевич был современником и соратником Н. И. Вавилова, одним из выдающихся популяризаторов его идей. Исследование ресурсов растительности Грузии он начал по программе, в основе которой лежала идея Н. И. Вавилова об эволюции и интродукции культурной флоры, а также генетики и селекции сельскохозяйственных растений, высказанная им в известных трудах: «Закон гомологичных рядов в наследственном изменении» (1920); «Центры происхождения культурных растений» (1926); «Теоретические основы селекции пшеницы (1935) и др.

Деятельность Л. Л. Декапрелевича в развитии идей Н. И. Вавилова получила заслуженное признание — в 1973 г. он становится одним из первых лауреатов премии им. Н. И. Вавилова.

О больших заслугах нашего выдающегося ученого высказывались многие известные ученые. Профессор П. М. Жуковский писал: «Л. Декапрелевич — один из лучших селекционеров в

СССР, с очень солидными знаниями и ценными научными трудами.»

Заведующий кафедрой растениеводства Азербайджанского сельскохозяйственного института, профессор А. Гребенников так характеризует научные исследования Л. Л. Декапрелевича: «Всесторонний и глубокий анализ ценнейшего материала, собранного на протяжении многих лет, дал возможность Л. Декапрелевичу сделать весьма важный вывод о том, что эволюция рота вишенцы происходила в основном на территории Грузии».

Академик Иване Джавахишвили в своей замечательной книге «Экономическая история Грузии» неоднократно подтверждает суждения Л. Декапрелевича о распространенных в Грузии видах злаковых, кукурузы, фасоли и др. культурных растений.

Между двумя учеными были установлены большие научные контакты. Вот, что пишет об этом Л. Л. Декапрелевич: «Мне выпало большое счастье в течение довольно долгого времени поддерживать связь с Иваном Александровичем Джавахишвили в период, когда он писал свой капитальный труд «Экономическая история Грузии». На селекционной станции он проводил совещания, которые вместе со мной посещали Ю. Н. Ломоури и Г. Г. Рихладзе. Эти совещания, как правило устраивались по вечерам, чтобы никому не мешать. Иване Джавахишвили обычно прочитывал какую-либо главу из всего труда, касающуюся той или иной культуры, и спрашивал наше мнение о прочитанном, которое обязательно учитывал.

Как-то в 1938 г. Ив. Джавахишвили пришел ко мне домой и предложил написать статью о наиболее важных культурах эпохи Шота Руставели. Я с удовольствием принял это предложение. В связи с этим стало необходимо установить, что означали термины «Кртили» и «Кврима», для чего я, Менабде и Марджанишвили отправились в Хевсурети. Там, в результате беседы с пожилыми хевсурами Бабо Гогочури и др. мы выяснили, что «Кртили» означает озимый многорядный ячмень.

Значение термина «Кврима» мы установили также из беседы с эрцотианетскими крестьянами. Они показали нам посеvy и сказали, что это вредные просяные сорняки и что они никак не могут их уничтожить.

В работе «Главнейшие полевые культуры эпохи Шота Руставели» я впервые отметил, что Грузия явно выделяется среди других стран максимальным количеством культурных видов пшеницы. Впоследствии это положение полностью признано Н. И. Вавиловым, П. М. Жуковским, В. Л. Менабде и др. учеными.

Как известно, указанный труд Л. Л. Декапрелевича «Главнейшие полевые культуры эпохи Шота Руставели» был опубликован в сборнике «Материальная культура эпохи Шота Руставели», изданном в 1938 г. под редакцией И. А. Джавахишвили.

На выставке, посвященной юбилею Шота Руставели, в 1937 г. Л. Л. Декапрелевич открыл отдел полевых культурных растений. Для сбора экспонатов он организовал две экспедиции, благодаря которым стало возможным установить историю распространения некоторых растений, их древнейшие названия и практическую ценность.

Л. Л. Декапрелевич принял участие также и в праздновании в сентябре 1966 г. юбилея, посвященного 800-летию со дня рождения Ш. Руставели. Он выступил с докладом на Юбилейной научной сессии, проведенной в Грузинском сельскохозяйственном институте. Тема доклада та же — «Полевые культуры эпохи Шота Руставели», но с новым значительным материалом и научными выводами.

Л. Л. Декапрелевича хорошо знали в научных кругах не только СССР, но и за рубежом.

Известный японский ученый тритиколог Кихара в своей работе дает высокую оценку исследованиям Л. Л. Декапрелевича и письменно устанавливает с ним научные контакты.

«Глубокоуважаемый господин доктор Декапрелевич, — пишет ему немецкий ученый, директор ГанOVER — Герненгаузенского института садоводства профессор, доктор Х. Куккукки, — с большим интересом прочел Ваш новый труд о пшенице «Маха». Особенно удивлен таким разнообразием форм этой пшеницы. У нас утвердилось мнение, что Грузия является центром происхождения и многообразия форм пшеницы и их разновидностей, откуда, вероятно, взяли свое начало иранские и европейские пшеницы.»

Болгарские ученые И. Христофорович и Л. Градинаров были восхищены трудами Л. Декапрелевича, особенно о фасоли. «Известно ли Вам, — пишет ему Игорь Христофорович, — что в Болгарии еще в 1938-1940 гг. двумя учеными, независимо друг от друга, была применена Ваша классификация о пяти основных типах фасоли? Сегодня эта классификация внесена в учебники и известна в Болгарии любому студенту как «Классификация Декапрелевича».

Шведский ученый Мак Кей в своем письме, датированном первым июлем 1966 г. писал Л. Л. Декапрелевичу: «Уважаемый господин профессор Декапрелевич! Вашим институтом опубликованы две работы, на которые здесь в Швеции я не обнаружил ни одной рецензии. Я пишу Вам с надеждой на Вашу помощь, за что заранее благодарю».

Канадский ученый Чарльз Джен Кинс с чувством большой благодарности писал Л. Л. Декапрелевичу: «Ваш труд — ценное приобретение для моей специальной библиотеки. Желаю успехов в работе и смею надеяться, что мы когда-нибудь встретимся».

Известные ученые из разных уголков земного шара для подтверждения своих научных положений часто ссылаются на Л. Л. Декапрелевича как на большой авторитет в науке.

Выдающийся селекционер Л. Л. Декапрелевич, который вывел много сельскохозяйственных сортов и гибридов (10 авторских свидетельств на сорта и гибриды пшеницы, кукурузы, ячменя, фасоли и др.), проявил много заботы и внимания к подготовке молодых научных кадров. В настоящее время в Грузии десятки высококвалифицированных селекционеров работают в разных областях сельского хозяйства. Все это — большая заслуга Л. Л. Декапрелевича. В начале своей деятельности он был одним из первых селекционеров не только в Грузии, но и по всем Советском Союзе.

Его научные труды опубликованы на грузинском, русском, немецком и английском языках. Только перечисление его трудов не исчерпывает его научно-производственной деятельности. Трудно назвать количество научных докладов, лекций, бесед, с которыми он выступал на различных съездах, конференциях, сессиях, совещаниях как в республиканском, союзном или мировом масштабе. Следуя девизу Н. И. Вавилова «Стоять на

глобусе!», Л. Л. Декапрелевич всегда следил за значительными достижениями отечественной и зарубежной биологической и сельскохозяйственной наук. Его публичные выступления, всегда глубокомысленные и научно обоснованные, с полным правом ставят его рядом с передовыми учеными и селекционерами Советского Союза.

С 1936 г. Л. Л. Декапрелевич систематически руководил подготовкой аспирантов и молодых ученых. Под его руководством более 100 научных работников защитили кандидатские, а 12 — докторские диссертации.

Партия и Правительство высоко оценили заслуги Л. Л. Декапрелевича в развитии науки и подготовке научных кадров. Он был награжден двумя орденами Ленина, орденом Трудового Красного Знамени, орденом Дружбы Народов, орденом «Знак Почета», многими медалями и тремя Почетными грамотами Верховного Совета Грузинской ССР. После смерти была присуждена Государственная премия Грузинской ССР.

Советская наука понесла тяжолую утрату, когда 4 ноября 1981 г., в возрасте 96 лет, скончался корифей науки, всемирно признанный большой ученый, основоположник школы селекционеров и генетиков в Грузии, ее патриарх, заслуженный деятель науки Груз. ССР, член-корреспондент АН ГССР, лауреат Государственной премии Грузинской ССР и премии им. Н. И. Вавилова доктор сельскохозяйственных наук, профессор Леонард Леонардович Декапрелевич.

Л. Л. Декапрелевич всегда будет жить в памяти благодарных учеников как большой ученый и замечательный человек.

П. Н а с к и д а ш в и л и

LEONARD DEKAPRELEVICH

(A Short Review of his Life and Scientific-pedagogical Work)

The Associate Member of the Georgian SSR Academy of Sciences, the Honoured Georgian SSR State and Vavilov Prize laureate, the Doctor of Agricultural Sciences, Professor Leonard Dekaprelevich was a great expert and a famous scientist of the Transcaucasian cultural flora, the first selectionist in the Transcaucasus and the founder of the Georgian selection school. And in addition, Dekaprelevich belongs to those important representatives of the Russian public figures and men of science who broadly carried on their work in Georgia and made their own contribution in the development of the Georgian culture and science.

Dekaprelevich was born on the 13th (25) of July 1886 in Tbilisi in the family of a railway man. His ancestors were closely connected with Georgia. Leonard's grandfather Alexander Dekaprelevich, had been exiled to the Caucasus as an ordinary soldier who then had become an officer. Alexander Dekaprelevich lived and worked in Signaghi and at last moved to Tbilisi. The grandmother, Salome, (from the mother's side) was Georgian by origin, named Chigiani, from Dusheti. Her father was born in Signaghi.

In 1898 Dekaprelevich entered the second high school of Tbilisi. „When I was in the sixth form—recollects he—Father brought me Timiryazev's „Life of Plants“ which fascinated me very much and his other „Charles Darwin and Teaching“ caused also a great interest in me. These books determined my inclination for natural history, particularly for botany and plant-growing, for studying the origin of wild and cultural plants“.

After finishing the high school Dekaprelevich left for Germany in the autumn of 1907 and began to take lectures at the agricultural department of the Polytechnical Institute in Munich. But the climate there had a negative influence upon his health and at the end of the second term he did not return to Germany, and in 1908

Dekaprevich entered the so-called agricultural section of the natural historical faculty of the physico-mathematical department of Moscow University. Studying at the University he listened to the lectures of famous scientists of that time. Professor Sabinin's lectures influenced him greatly. „The first lectures of Alexey N. Sabinin which I listened to for the first time—writes Dekaprevich—were about the selection of agricultural plants. I heard for the first time only from him about local and selective species, fluctuation, mutation, about the works of Swalef (Sweden) selective station. I was interested in Sabinin's lectures and decided to become a selectionist. That's why I consider Sabinin as my first teacher in regards to selection. His works gave me an incitement to specialization“.

Dekaprevich graduated from the University in 1912 with the first degree. The same year he returned to Georgia and began working at the Tbilisi Botanical Gardens. At the end of 1912 he left for Moscow and during the whole 1913 he worked at the Moscow Agricultural Institute (now the Timiryazev Agricultural Academy of Moscow) as a probationer. There he worked under the guidance of Professors Rudzinsky and Zhegalov and acquired knowledge of agricultural plants' selection methods and technique.

In winter of 1914 Dekaprevich came back to Georgia and continued working at the Botanical Gardens. At the same time he went away on a scientific mission to Kharkov and Ivanovo Selective stations where he got acquainted with the selective work on maize and sugar-beet.

Dekaprevich worked at a lot of institutes and scientific-research offices. He was the first director of the Georgian selective station and a deputy director of the scientific department and then, till the end of his life, he worked as a consultant.

Dekaprevich had to work at other offices too. In 1925-1927 he took part in the work of the scientific council of the Transcaucasian Cotton industry Institute in Azerbaijan. He published the work „About the Transcaucasian Cotton Seed Norms of Swelling“ there that had a great importance for the Transcaucasian cotton industry regions.

In 1931—1932 Dekaprevich was the consultant at the All-Union Viticulture Institute of the Lenin All-Union Agricultural Academy of Sciences.

Dekaprelevich excellently combined his scientific-research work with pedagogical activity. In 1922 he was chosen first as a lecturer and then as an assistant professor to read a course of lectures on agricultural selection at the private agricultural chair of the agricultural department at the Lenin Polytechnical Institute in Tbilisi. He read the same subject also at the Higher Agricultural Courses.

Prof. Dekaprelevich did great services to the organization of teaching agricultural plants' selection at institutes. He read this course at the Tbilisi University agricultural department after the joining of the Polytechnical Institute to the University. And at the end of 1929 he moved to the Georgian Agricultural Institute because the Tbilisi University Agricultural Department became an Institute.

The subsequent years Dekaprelevich was the head of the genetic selection chairs first at the Georgian Subtropical Cultures Institute and then at the New Spinning Cultures Institute, and from 1936 he held this position at the Georgian Agricultural Institute.

In 1933—1936 he simultaneously worked at the Transcaucasian agricultural school as the head of the agricultural chair and professor of his school. It must be mentioned that his work at the Georgian Agricultural Institute was very valuable. He was the head of the genetics and selection-seed growing chair at this Institute for 45 years and did most of his scientific work at this period.

Prof. Dekaprelevich's scientific work started from 1912 at the Tbilisi Botanical Gardens. At this oldest Georgian scientific institution he organized scientific-applied departments and among these was the selection department too which functioned for rather a long period till under Dekaprelevich' guidance the Georgian selective station was founded on the basis of the Botanical Gardens. Even in the last years of his life the professor was the scientific consultant of the Mtskheta selective station, main leader of its scientific-production work and at the same time he worked as the head of the genetics and selection-seed growing chair at the Agricultural Institute. Professor Dekaprelevich was in fact a leader of the whole selective work in Georgia in regard to field cultures selection (wheat, barley, maize, bean, soy-bean, cotton, „gomi“ (Italian millet) and so on). The work in this sphere was supplied with scientific grounds again by him.

During his 70 years of scientific-research activity Dekaprelevich never stopped systematic work in bringing to light those local resources of cultural flora that were created by the Georgians' long work in agriculture.

Comprehensive research and bringing to light the ancient inheritance of our country, systematization of the cultural forms with all of their variety right up to our time, study of the history and meaning of their origin as the live examples of material culture, showing their meanings according to modern requirements of agriculture, using them broadly in this stage or their revealing as the rich selective material for the next selective work must be admitted as Dekaprelevich' great merit.

Works written in this direction are: „The Georgian Breeding-ground of the Origin of Forms of Wheat“ (1952), „The Role of Georgia in the Origin of Wheat“ (1941—1942), „Scaly Wheat in West Georgia“ (1932), „On Some Aspects of Domesticating Wheat“ (1960), „The Endemic Species „triticum macha“. According to „New Researches“—Russian and German (1961—1962), „Has West Georgia Performed a Particular Role in Forming Species of Wheat“ — in English (1971), „The Georgian, Azerbaijanian, Armenian Wheat and their Part in the Evolution of the Family „Triticum“ (1929—1954), „Kinds, Varieties and Species of the Georgian Wheat“ (1954), „On the History of the Maize Spreading in Georgia and its Neighbour Countries“ (1958), „On the History of the Maize Culture in the USSR“ (1960), „On the Study Cotton Distribution in Georgia“ (1921), „On the Study of „Gomi“ Distribution in Georgia“ (1928) and so on.

In Dekaprelevich' scientific work the objects of deep and thorough study of cultural flora were not only the plants with the oldest past, but he studied also modern cultural plants.

The first scientific work of Dekaprelevich „Towards the study of the West Georgian Maize Species“ was published in 1919 and has not lost its importance to the present day. It is dedicated to the Study of the Transcaucasian maize species. The local species of the West Georgian forms studied and shown thoroughly in this work, have not yet failed among native and foreign species and hybrids tested in all competitions. Dekaprelevich was the first who studied and described the Georgian species of maize, solved the genesis of the West Georgian species and their great agricultural and selective value. It is

proved by him that these species of maize, called „the Dekaprelevich maize“ by Zhukovsky, are characterized by the following features: high adaptation to peculiar subtropical conditions, tolerance towards helminthosporiosis, having thick grain and high characteristics for using them as food-stuffs. The first in the USSR Dekaprelevich formed the selective species „Imereti“ hybrid which was broadly regioned in Georgia and the Central-Asian republics.

The works of the same kind are: „Bean Species Distribution in Georgia“ (1925), „Materials for Studying Grainlegumes“ (1926), „On studying the West Georgian Field Cultures“ (1929) in which the endemic and relict forms of scaly wheat („makha“ and „zanduri“) are described for the first time together with other forms. „Soy-Bean in Georgia“ (1935), „Results of Testing Groundnut Species in Georgia“ (1937), „The Georgian Bean“ (1965) and so on.

In the 40s, particularly after the Great Patriotic War, Dekaprelevich intensively joined the campaign for increasing grain production. His primary attention was directed to the grain cultures selection and seed growing. The scientist's experimental bases were fundamental posts of the Georgian Selective Station, the Agricultural Institute, the State Species Testing Centre, the training economy of the Georgian Agricultural Institute and also the Republic seed growing industries. This intensive scientific-research activity was expressed in a number of works: „Features of the Main Ecotypes of Wheat“ (1941), „Principal Points and Peculiarities of the Wheat Selective-Seed-Growing work in Georgia“ (1943—1944), „The Forming Ways and Methods of the Autumn Wheat Species“ (1953), „The Inner Hybridization of the Species as One of the Methods of Creating Rust-Proof-Species of the Autumn Wheat“ (1956), „The Seed Growing of Grain Cultures, Tobacco and Sugar Beet“ (1960), „The Methods and Results of the Bean Selection in Georgia“ (1964), „Primary Material, Methods and Results of Field Cultures Selection in the Georgian SSR“ (1967), „The Results of Maize Selection in Georgia“ (1969), „Kinds of Wheat of Ancient Georgia, their Practical Value and Part in the Evolution of the Family „Triticum“ (1974). In other review works the results of also selective and seed-growing work in Georgia are analysed.

Dekaprelevich is recognized as a great botanist and a well-known expert in the Transcaucasian republics' cultural plants. He discover-

ed and described new endemic species and a number of new kinds of plants that had been unknown to science before. This is a decisive factor that Georgia is considered to be a primary gene centre of a many cultural species of wheat.

A great number of the scientist's works is dedicated to the description of the Georgian wheat species and forms which now represent a classical example of the plants botanical description given by Vavilov's program.

Dekaprelevich paid great attention to the study of the Georgian wheat evolution. In a series of works he properly defined the geographical territory of Georgia as an initial ground of the wheat formation. This idea fully accords Vavilov's conclusion about the fact that the initial ground of the wheat creating is the territory of the Near East where belongs the territory of the Soviet Transcaucasus and the Georgian SSR. According to next researches Dekaprelevich came to the conclusion that Georgia is one of the principal grounds of the wheat creating and particularly soft wheat. At the same time he remarked that in the Transcaucasian centre West Georgia held a special place in the wheat creating. In West Georgia are gathered all the principal species of wheat and among them a relict, the West Georgian hexaploid species „makha“. He first noticed the complexity of wheat species inner population. According to this he established ecotypes of the wheat aboriginal species a high level of endemism and polymorphism of the Georgian wheat.

Study of the Transcaucasian bean was started also by Dekaprelevich. He determined a great variety of forms of this culture. Bean species and forms spread in Georgia are described and grouped according to the new classification worked out by him.

In Dekaprelevich's works much place is devoted to the study of soy-bean, „gomi“ (Italian millet) and other cultures species content and also their ecologic peculiarities.

Prof. Dekaprelevich is recognized as a great geneticist who has made a particular contribution to the development of native genetics. He has first in the world science discovered the hybrid necrosis phenomenon. Dekaprelevich's report on this subject was presented in 1929 at the genetists and selectionists' first All-Union congress which was held under Vavilov's guidance. The Professor first remarked in his report that the first generation hybrid early necrosis

was conditioned by genetic factors. This report got a great approval of the members of the congress: Vavilov, Navashin, a German scientist Bauer, Goldsmidt and others. This idea has been lately determined by the Soviet scientists' researches.

By Dekaprevich's works Georgia is the first territory where the nature of wheat hybrid necrosis is noticed.

In the researches of a later period, done together with P. P. Naskidashvili, are defined that wheat kinds and species have hybrid necrosis, red chlorosis, dwarfness and genes causing short staking that have a great theoretical and selective meaning. Here must be mentioned the works created in this direction: „About Getting Lifeless and Low Vital Combinations During Wheat Hybridization“ (1922), „Hybrid Necrosis Genes in Wheat Endemic Species and Autochthonous Populations“ (1970), „Revealing Hybrid Necrosis and Red Chlorosis During Hybridization Among Species“ (1971—1973), „Results of studying Necrosis, Chlorosis and Hybrid. Dwarfness in Georgian Wheat Autochthonous Species and Endemic Species“ (1976), etc.

The long and versatile work of Dekaprevich as a scientist-botanist, systematizer, plantgrower, genetist, ecologist, selectionist and seeds specialist was always in close contact with the work of the founder of contemporary Soviet genetics and selection, Academician N. I. Vavilov.

Dekaprevich became acquainted with Vavilov in 1931, when he was on a mission to the first selective station in Russia that was organized by Rudzinsky. Here he practised with Vavilov under the guidance of Zhegalov and Rudzinsky. But their close relationship was caused by their trips in one of the motherlands of wheat—Georgia—and on the whole in the Transcaucasian republics. As seen from Dekaprevich's reminiscence their first trip was made in the motherland of Georgian endemic wheat („zanduri“), and „makha“ in 30s. The route was the following: Kutaisi-Orbeli-Tsageri-Orbeli-Alpana-Shovi. They saw many parts of ground which were held by „zanduri“ and „makha“. Then they travelled in other parts of Georgia too.

Dekaprevich writes the following about these trips: „We went out usually at 8-9 in the morning and travelled all the day. We always snacked, the drivers knew where to stop and they stopped without warning. We gathered many examples till the evening, so that it was-

necessary to prepare several post parcels for the next morning and send them to the Plant-Growing Institute from the nearest post-office“.

Such a trip was done in Azerbaijan in regions of Zakatala and Nukha, near Evlakh, to study wheat forms of these regions. And they were in Armenia in the well-known village Shorgbulag near Erevan where two-grained and one-grained wild forms of wheat are met.

Vavilov highly estimated our scientist. He wrote: „Dekaprele-
vich is a famous expert in the Transcaucasian republics cultural
plants, the author of the works about very particular Transcaucasian
cultures. We must be grateful to him for his deep research of cultural
wheat, for determining a new species „makha“ and a number of species
that have been unknown to the world science before. He first research-
ed „gomi“, and other cereal plants and also bean. He published
interesting genetic works which first showed that during hybridiza-
tion among species barrenness is noticed. All works of Dekaprele-
vich are well and thoroughly done and represent a valuable con-
tribution to Soviet and World Science“.

Dekaprele-
vich—Vavilov's contemporary and co-writer—was one of
the famous popularizers of Vavilov's ideas. He began to study plant
resources of Georgia by the program, the basis of which was Vavi-
lov's idea about cultural plants evolution and introduction and also
genetics and agricultural plants selection was studied according to
Vavilov: „Order of Homologic Rows in Generation Changing“ (1920),
„The Centres of the Origin of Cultural Plants“ (1926), „Liney Spe-
cies as a System“ (1930), „Theoretical Fundamentals of Wheat Selec-
tion“ (1935) and so on.

Dekaprele-
vich's activity in the development of Vavilov's idea
was generally recognized. He, one of the first, became a Vavilov Pri-
ze Laureate.

About the great services of Prof. Dekaprele-
vich many famous sci-
entists have expressed their opinion.

Professor Zhukovsky wrote: „Dekaprele-
vich represents one of
the real, precise Soviet selectionists, with great solid knowledge and
valuable scientific works“. Head of the plant-growing chair of the

Azerbaijani Agricultural Institute at that time, Professor Grebnikov characterizes Dekaprevich's scientific work: „The deep, all-side analysis of precious material gathered for a long period gave Dekaprevich a chance to come to a very important conclusion that the evolution of wheat family developed mostly on the territory of Georgia“.

Academician Ivane Javakhishvili in his outstanding work „Economic History of Georgia“ many times cited Dekaprevich's opinions about cereals, corn, bean and other cultural plants spread in Georgia.

A great scientific relationship existed between these two scientists. Dekaprevich wrote about it: „I was very happy to have relations with Ivane Javakhishvili for quite a long period. When he wrote his capital work „Economic History of Georgia“ he arranged debates which were attended by I. N. Lomouri and G. Rtskhiladze together with me. These debates were held in the evenings as a rule, for nobody bothered us. Javakhishvili usually read one of the chapters of his work, that referred to one or the other culture and always asked our opinion which he always took into consideration.

In 1938 Javakhishvili came to my flat and offered me to write an article about the main culture of Rustaveli epoch. I accepted this suggestion with pleasure. It became necessary to determine the meaning of the terms „krtili“ and „kvrima“ for which Menabde, Mardzhanishvili and I went to Khevsureti. After speaking with old people of Khevsureti (Babo Gogochuri and others) we concluded that „krtili“ meant the autumn many rowed barley. „The term „kvrima“ turned out to be a dangerous weed of millet, as peasants from Ertso Tianeti showed us and said that they could not destroy it.

In the work „Main Field Cultures of Rustaveli Epoch“ I mentioned for the first time that Georgia particularly differs from other countries with maximal quantity of cultural species of wheat. Then this opinion was fully acknowledged by Vavilov, Zhukovsky, Menabde and other scientists“.

As is known, the mentioned work of Dekaprevich „The Main Field Cultures of Rustaveli Epoch“ was published in the collection „The Material Culture of Rustaveli Epoch“ which was edited by Javakhishvili in 1938. For the exhibition in 1937 arrang-

ed for the anniversary of Shota Rustaveli, Dekaprelevich formed a field cultures department and for gathering exhibits for this department he arranged two expeditions. By the results of these expeditions it became possible to determine the history of the spread of some of their ancient names and practical value.

Dekaprelevich also took part in the 800-th anniversary of Shota Rustaveli in September of 1966. He read a report at the scientific session held in the Georgian Agricultural Institute which was dedicated to this anniversary. The subject of the report was again „Field Cultures of Rustaveli Epoch“. It was supplemented with new important material and scientific conclusions. Dekaprelevich was well known not only in the USSR but in the scientific circles of abroad too.

A famous Japanese triticologist, Kikhara highly appreciated Dekaprelevich's works and established a scientific relation by a pen-friendship with him.

„Dear sir, Dr. Dekaprelevich—writes a German scientist, a director of Hanover-Herthanzien Horticultural Institute, professor, doctor Kukukki—I read your new work about the wheat „makha“ with great interest. I am particularly surprised by such multiformity of the wheat „makha“. I affirm the idea that Georgia is the centre of the wheat origin and multiformity from where issued Iranian and European wheat“.

Bulgarian scientists Christophorovich and Gradinarov are excited by Dekaprelevich' works, particularly about bean.

„Do you know, writes Igor Christophorovich that in Bulgaria as early as in 1938-1940 two Bulgarian specialists independently acknowledged your classification of five main types of bean? By-today this classification has entered the text-books and is known to every student in Bulgaria as Dekaprelevich classification“.

A Swedish scientist, Mac Key in his letter of the 1st of July 1966 writes:

Dear Sir, Prof. Dekaprelevich, two works of your Institute have been published, but I could not find any review on them here, in Sweden, that's why I write to you and hope that you could help me for what I thank you beforehand“.

A Canadian scientist, Charles Jenkins writes to Dekaprelevich with gratitude:

„Your work is a precious acquisition for my special library. I wish you success in your work and express a hope that we shall meet some day“.

Famous scientists from different parts of the world often cited Dekaprelevich as a great authority in science. They cited his examples for proving their scientific assertions.

Prof. Dekaprelevich, a famous selectionist who formed agricultural plants species and hybrids (ten author's licenses about hybrids and species of corn, wheat, barley, bean and others) made a greatly contribution to the training of scientists. Nowadays there are tens of highly trained selectionists in different spheres of agriculture. In the republic the selective seed-growing work is provided with scientifically trained personnel. All this is a great service done by Dekaprelevich who at the beginning of his work was one of the first selectionists, not only in Georgia, but in the whole Transcaucasus and the USSR.

His name is well known to the broad scientific circle not only in the USSR, but abroad too. Dekaprelevich's works are published in Georgian, Russian, German and English. Only listing his works does not exhaust his scientific-productive activity. It is difficult to express in numbers his scientific reports, lectures, speeches with which he appeared at different congresses, conferences, sessions, discussions at republican, All-Union world forums. Following Vavilov's motto „Stand on the Globe“ Dekaprelevich always gazed at important achievements of native and foreign biological and agricultural sciences. His public speeches were always deeply comprehended and scientifically proved. With his merits Prof. Dekaprelevich stands together with progressive scientists and selectionists of the USSR.

From 1936 he guided post-graduates and scientists' training. Under his guidance more than a hundred scientific workers maintained candidate and 13 doctoral degrees.

The Party and Government highly appreciated his services to the development of science and training of scientific personnel. He was awarded two Orders of Lenin, the Order of the Red Banner of Labour, the Order of Peoples' Friendship, the Badge of Honour, medals and three diplomas of the Georgian SSR Supreme Soviet.

Soviet science suffered a great loss. On the 4th of November 1981, at the age of 96 died Professor Leonard Leonardovich Dekaprelevich, a leading figure of science, a world known great scientist, founder of the Georgian geneticists and selectionists school and its patriarch, Honoured scientist of the Georgian SSR, Associate Member of the Georgian SSR Academy of Sciences, doctor of Agricultural sciences.

The memory of L. L. Dekaprelevich with his wonderful, human virtues will always live in the hearts of his students and pupils.

P. P. Naskidashvili